

Na mo te rarangi ingoa o Warahoe Hapu, kaore matou e kite ana he take to ratou ki te whenua; heoi ano te take e kitea ana e matou ko to ratou noho ki te whenua i roto i a Ngati Whare.

Kaore hoki a Warahoe Hapu i whakahaere take mo ratou; no te karangatanga o Te Rauna Pakaha e Himiona Tikitu hei kai-korero awhina i tana (ara i ta Himiona) keehi, i ki a Te Rauna ko tona take no Marakoko, me te noho; engari kaore kau ia i whakaara keehi mana, kaore hoki i uru ki te hapai i te keehi a Hori Wharerangi i raro i a Marakoko. Kua whiriwhiria e matou tana rarangi ingoa, a kua whakaurua nga ingoa tekau ma waru, a kua whakakorea atu nga mea e toe ana, hui katoa tekau ma rua tangata.

Mo nga rarangi ingoa e toe ana, o nga mea i tukua mai nei e Ngati Whare, kua ata whiriwhiria kua ata whakaaroarohia e matou aua rarangi, a kua patupatua e matou nga tangata kaore he noho ki te whenua, a kua tino mataotao nga take. Otira i roto i nga rarangi ingoa katoa a Ngati Whare kua waihotia e matou nga ingoa o nga mea e tika ana i runga i nga take me nga noho kia whakaurua ki te whenua; a kua mahia a kua apititia atu e matou ki te whairu o nga pukapuka mo Te Whaiti Poraka te rarangi o o ratou ingoa, timata i te Nama 1, tae noa ki te 318, me te hea paanga mo ia tangata o ratou kei te taha o tona ingoa i roto i taua rarangi e mau ana; a e tohutohu atu nei matou ko aua ingoa me aua hea me whakauru atu ki te whenua.

I roto i te whakahaeretanga o tenei keehi o Te Whaiti-nui-a-Toi i korerotia mai ki a matou tera tetahi pihi whenua e karangatia ana ko Te Rua, ko Ahikereru ranei, te ingoa, kei roto i tenei poraka, i tukua e nga rangatira o Ngati Whare ki a Te Pirihi, Minita, i te tau 1846, hei kainga Mihinare; a noho tonu iho a Te Pirihi ratou ko tona whanau ki runga ki taua whenua mo etahi tau ahua maha; e kiia ana e tae ana pea ki te ono tekau eka te rahi o taua pihi whenua. Otira kaore a matou kupu tohutohu pewhea mo tena take, kati ano i tenei, ara, kua korerotia mai ki a matou i tukuna taua wahi, engari kaore matou e mohio ana, kaore hoki matou e ki ana, kei te mau tonu ranei te mana o taua tuku i naianei, kaore ranei.

E tohutohu atu ana matou ko te ota i hanga e te Komihana tuatahi mo Te Whaiti-nui-a-Toi Poraka, ki ta matou whakaaro me whakakore katoa atu, hui atu ki nga ingoa tangata me nga hea i whakataua i raro i taua ota, me nga eka, me te ingoa o te poraka, e mau na i roto i taua ota; a me whakahua hei ingoa mo taua whenua ko tona ingoa tika ano, ara ko Te Whaiti Poraka, tona nui 71,340 eka, nui atu iti iho ranei; a me whakaputa he ota hou mo taua whenua i raro i tera ingoa ki nga tangata e mau na o ratou ingoa, timata i te whika 1 tae noa ki te 507, me nga hea mo ia tangata o ratou, i roto i te rarangi ingoa kua mahia a kua tapiritia atu e matou ki te whairu o Te Whaiti Poraka; a ko te rohe rawhiti o te poraka me whakatikatika, me whai tonu ma runga i te raina tika e whakaatu ana i runga i te mapi, timata atu i te peeke i Opaheru, tae noa ki te peeke i te koki tonga-rawhiti o Maraetahia Poraka, e mau nei ko "Te Taumata," ko "Nga-Mokaikai-a-te-Ao" ranei, te ingoa i runga i te mapi; a ko te nuinga atu o nga rohe o te poraka ko ona rohe tuatahi ano e mau na i te mapi.

Ki ta matou titiro ko tenei poraka ko Te Whaiti tetahi o nga tino whenua whai wariu i roto i te Rohe Potae o te Takiwa o Te Urewera; i tino neke ake ai tona whai wariutanga na te nui rawa o ona wahi ngaherehere papai, he totara, he rimu, he kahikatea, he matai, he maire, me era atu rakau whai tikanga; me te pai o te takoto o te whenua; he nui ano nga eka whenua parae papai nei o taua poraka; he raorao etahi wahi, he pukepuke papaku etahi wahi; a ko te taha maunga o taua poraka, ara ko te pito tonga-rawhiti e hono atu ana ki Maungataniwha, te wahi o te whenua e kiia nei he koura kei reira.

Ko nga tangata e whitu e mau ake nei nga ingoa i raro he tangata kua kowhiria e matou—i runga i ta matou mohio he tangata tika ratou no te whenua—i roto o nga rarangi ingoa i kowhiria a i whakaaetia i roto i a ratou e nga tangata o ia iwi kotahi e tu mai ana i o matou aroaro ki te kereme i tenei whenua, hei mema mo te Komiti Hapu mo tenei poraka, a i whakaaetia ano hoki e nga tangata katoa o aua iwi i tae mai ki te aroaro o tenei Komihana i te nohoanga ki Te Whaiti i te 28 o nga ra o Maehe, 1907.

1. Wharepapa Whatanui.
2. Te Tuhi Pihopa.
3. Matekuare te Hira.
4. Te Matehaere Whatanui.

5. Hohepa Poia.
6. Wiremu Tamati.
7. Te Marunui Rawiri.

GILBERT MAIR (Tawa).
D. F. G. BARCLAY (Pakere).
PARATENE NGATA.

TAWHIUAU PORAKA.

Ki ta matou whakaaro ko te whenua e karangatia nei ko Tawhiuau me wehe hei poraka motuhake, a me whakaputa he ota motuhake mo taua whenua.

Ko taua whenua me tona rarangi ingoa i honoa atu e te Komihana tuatahi ki ta ratou ota i mahi ai mo Te Whaiti-nui-a-Toi Poraka, kua tohutohungia ake nei e matou kia whakakorea atu; a i te mea ko tenei whenua ko Tawhiuau he whenua e takoto wehe ke ana i roto i ona rohe motuhake, kei waho ke o, a kaore hoki e piri mai ana ki, Te Whaiti Poraka; no reira ki ta matou whakaaro he mea tika kia whakaputaina he ota motuhake mo taua whenua, tona nui 5,064 eka, nui atu iti iho ranei, e takoto ana i roto i ona rohe ake e mau na i te Mapi Nama 6848, a me hua hei ingoa mo taua whenua ko Tawhiuau Poraka.

Kua mahia a kua tapiritia atu e matou he rarangi ingoa o nga tangata o Ngati Manawa—i whakaurua nei ki te ota o Te Whaiti-nui-a-Toi Poraka, e te Komihana tuatahi, mo tenei pihi mo Tawhiuau—ki te whairu o nga pukapuka mo taua whenua, timata i te whika 1 tae noa ki te 86, e whakaatu ana i nga hea mo ia tangata o ratou, hui katoa 131 nga hea, a e tohutohu atu ana matou me uru ratou ki e ota hei tangata mo Tawhiuau Poraka.